ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА! Ленин-Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

1938 ий 28 август № 41

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пел ийлан 1 т. 8 ыр.

1 СЕНТЯБРЬЫШТЕ—ШКОЛЫШ

Отлично тунемаш—теве родина ден великий Сталин ончылно мемнан долгна

Редакцийын каҥашыже

У ВИЙ ДЕНЕ

Кеҥеж каникул мучашыш шуо. Кум кече гыч ме школыш каена. Кеҥеж жапыште эртарыме тӱрлӧ походлаште, экскурсийлаште чумырымо гербарийым, коллекцийым, тӱрлӧ модель-шамычым, чапле альбомым школыш нангаен, туныктышыланна, йолташ-на-шамычлан ончыктена. Ме сайын канышна, кушна, кечеш шуаралтна, угыч тунемаш тӱҥалаш вийым чумырышна.

Кум кече гыч ме парт коклаш шинчына. Тенийсе тунемме ийын але первой кана звонок йӱк йоҥгалтешат, туныктышо толеш. Но тиде звонок лиймеш але кум кече уло. Тиде жапыште ме тендан дене шкенан классный пашана нерген каҥашен налына.

Первояк отметке нерген каҥашашна кӱлеш. Кодшо ийын южо йолташ-шамыч кузе тунемыныт, шарнедыр: нуно але первой чырык гына тӱҥалын, содорланышаш уке, „отличне" отметкым налаш шуына, маныт ыле. Икымше чырык эртенат кайыш, кокымшо, кумышо чырыкыш шуна, а отметкына тошто гаяк. Тыге тунемме ийым „посредственне" оценке дене гына пытарышаш шучкылык шинчаланна раш койо. Вет те шкеат паледа, „посредственно" отметке моктанышаш огыл. А южыштым „плохо" оценке вашлийшаш шучкылык ыле. Тиде нимоланат йӧрдымӧ. Советский школьниклан тыге ок келше, намыс!

Вара тыгай школьник-шамыч шижын нальыч, ончыл йолташыштым поктен шуаш пижаш тыршышт. А туштыжо, лӱмын гаяк, испытаний шуо—чумыр идалыкашым уэш лончылаш кӱлеш. Ик манаш, шуко йоча-шамыч пеш кугун йоҥылыш лийыч.

Ожнысо йоҥылышым ушыш налын, тений первой кече гычак тунемаш виян пижман.

Тунеммаште эн ончычак те мом организоватлаш кӱлешлан шотледа? Тендан кокла гыч шукышт палат: эн кӱлешыже—тиде социалистический соревнований. А кузе соревноватлыман? Соревнованийым пеш моштен организоватлаш кӱлеш. Южо школышто ученик-шамыч соревнованийлан метр кутыш договорым возгалат, тушко кӱлдымашымат пачке деҥе шӱшкыт. Тыге шкендам аҥыртарыман огыл.

Мутлан кок школьникын оценкышт руш йылме дене „посредственно". Нунылан „хорошо" верч але „отлично" верч тыршаш тӱҥалман. Москваште, моло кугу олалаште, тыгак мемнан республикысе ончыл школлаште чырык дене соревноватлат, ученик але чумыр класс ик чырык жапыште икмыняр отметкыштым саемдаш келшат. Мутлан, кодшо ийын алгебра дене але руш йылме дене кӧ „посредственнылан" тунемын гын, тений первой чырыкыште „хорошо" отметкым налшаш верч кучедалышт, а вараже „отличне" верч. Тыге соревноватлымек, тунемме ийым ятырышт похвальный грамота дене пытарат.

Соревнований годым сай отметке шкеак ок тол. Чын, соревноватлышашлан классыштат, класс деч ӧрдыштат тунемме верч эреак тыршыман.

Пионер-шамыч! Те чыла пашаштат пример лийшаш улыда. Тунемме ий тӱҥалтыш гычак тыланда соревнованийын организаторжо лийман. Тунеммаште вараш кодшылан ончыл - шамыч полшен шогат гын, тиде чын соревнований лиеш.

Советский йоча-шамыч кугу шинчымашан лийын кушшашлык манын мемнан эл, великий Сталин кече йыда тыршен шогат. Тидым ме шкенан паша дене сулышаш улына.

ШКОЛЛАН ПӦЛӦК

Йошкар-Оласе 5-ше №-ан пелэ кыдалаш школын 2-шо классыштыже тунемше Рыбакова Вера кеҥеж каникулым культурнын да веселан эртарен. Тудо каникул жапыште 50 утла тӱрлӧ растенийым поген гербарийым ыштыш. Тиде гербарийым Веруш школлан пӧлӧкла.—Погымо гербарием телым тунемашлан кугун полшен кертеш,—манеш Веруш. Загайнов В.

„Новый Урал" колхозысо (Руш шой ял совет, Кужеҥер район) тений первой кана школышко кайшашлык йоча-шамыч.
Сӱретыште (шола гыч пурлашке): Светлаков Аркаш, Емельянов Саньуш, Мочалов Коля, Емельянова Зоя, Ветлушина Нина да Киселева Нюра.

Фото С. Чуршуковын.

ВУЧЫМО ЖАПНА ШУЭШ

Сенькан тӱҥалтыш школын (Йошкар-Ола район) 4-ше классшым мый сайын тунем пытарышым. „Посредственно" отметкемат шагал ыле.

Тунем пытарымек мый каникул жапым сайын эртаренам: тӱрлӧ книгам, газетым лудынам. Ынде тунемаш тӱҥалаш вием чот погынен. Кызыт 1 сентябрь кечым пеш вучем. Чыла учебник, тетрадь, карандаш ситышын уло.

1 сентябрь гыч Цибикнур пелэ кыдалаш школ ын 5-ше классышкыже шинчам. Тидлан чот йывыртенам.

5-ше классыштат уло вием пыштен тунемаш тӱҥалам.

Крылова Лиза.

Школышко куанен кошташ тӱҥалам

Мый тений 8 ийым теменам. 1 сентябрь кечын моло йолташем-шамыч дене пырля мыят школыш каем. Кызыт книгам, ручкам, пером, карандашым, тетрадым, пеналым, молымат налын ямдыленам.

Мый изиш шотлен, лудын, возен моштем. Школыш кече кодыде, куанен кошташ тӱҥалам.

Благодаров Семен.
„Путь социализма" колхоз, Йошкар-Ола район.

Куд германский аэростатым пудештмышт

Икмыняр кече ончыч германский военный авиацийын маневрыштыже, Берлин лишне, путырак огай случай лийын.

Саарыште (Берлин деч юго - востокышкыла) военный аэродром ӱмбалан „воздушный заграждений" ыштыме улмаш.

Нападатлыше самолет-шамыч эскадрильын лишеммыже годым южышто улшо 6 аэростат мучыштен да ӱлыкӧ волен.

„Заградительный сетым" обслуживатлыше пӱтынь команде лӱдмыж дене аэродром гыч куржын.

Пудештмашын причинже пален налалтеш.

Мыйын куанымашем!

5-ше классыште тунеммем годым мый тунемме олмеш шукыжым модын жапым эртарем ыле. Южо годым русский язык да арифметик урокыш ямдылалтдеат коштынам.

Испытаний жапыште мыйын русский язык да арифметик ден „плохо" отметке лие.

Мыйым шыжым уэш испытанийлан кодышт. Каникул жапыште „плохо" отметкем-шамычым пытараш ямдылалташ тӱҥалым.

Тыге чот ямдылалтмем дене русский языкым „посредственно" да арифметикым „хорошо" отметке дене сдатлышым.

6-шо классыште ынде сай отметке дене тунемаш тӱҥалам.

Николаев Яша.
Медведево пелэ кыдалаш школ.

Сайын каненам, сайын тунемаш тӱҥалам

Кеҥеж каникулын шуко жапшым мый „Таир" пионер лагерыште эртаренам. Лагерыште пеш весела ыле. Кече эртен каймым шижашат ыш лий: йӱштылна, калитлатна, тӱрлӧ насекомый-шамычым поген улына. Физкультур дене эреак заниматленам.

Тушто 5 килограммлан ешаралтынам. Оҥыштем „ПВХО" ден „БГСО" значок кечат.

Кодшо ийын 6-шо классым „отлично" да „хорошо" отметке дене пытаренам.

Сапаева Чачави,
Черногрязь пелэ кыдалаш школ, У-Тор'ял район.

Йошкар-Ола пионер пӧртысӧ авиамоделист Халтурин Коля планерын модельжым ышта.

72

ВЛКСМ-ын XX идалыкше вашеш

Ныл значокан лиям

Мый „Таир" лагерыште канымем годым ВЛКСМ-ын XX-шо идалыкше вашеш пӧлекым ямдылаш решитлышым. Шонымем шукташак пижым. „Таир" лагерыш миймеке кум оборонный значоклан нормым пуаш тӱҥальым. Тидлан лийын ГСО, ПВХО да физкультурный кружокыш пурышым. Смене мучашеш „ГСО", БГТО"

да „ПВХО" значоклан нормым сдатлен пытарышым да „ГСО" ден „ПВХО" значокшым тунамак налым. Ынде мый оборонный пашам тунемаш тӱҥалам, 29 октябрь марте „ЮВС" значоклан нормым сдатлен пытарем да значокшымат налам.

Ныл оборонный значок —Ленинско-Сталинский комсомолын XX-шо идалыкшылан мыйын пионерский пӧлкем.

Смирнов Федя,
Пектубай кыдалаш школ.

Фотоальбомым ямдыла

Гаврилов Толя комсомолын XX-шо идалыкшылан фотоальбомым ямдыла. Альбомыш тӱрлӧ фотокартычке-тамычым пурта. Кызыт чодрам, йӱштылмым сниматла.

Сергеев Эчан,
„Вончо" колхоз, Морко район.

* * *

Мый презым шефыш налынам ыле. Тудым сайын ончем. Шкеак пукшем, йӱктем, йытыраем да шерам. Тиде ончымо презе комсомолын XX-шо идалыкшылан мыйын пӧлкем лиеш.

Кушаков Зосим,
Арын пелэ кыдалаш школ,
Морко район.

* * *

Ленинско - Сталинский комсомолын 20-шо идалыкшылан мыят пӧлекым ямдылем: „Патриот еш" лӱман сылнемутан альбомым ыштем.

Данилов Борис.
„Чобык" колхоз, У-Тор'ял район.

ВАШКЕ ЙОШКАР АРМИЙЫШ ПРИЗЫВ ТӰҤАЛЕШ

ССР Ушем Оборона Калык Комиссар Совет Ушем маршал К. Е. Ворошилов Пашазе-Кресаньык Йошкар Армийыш черетан призывым эртарыме нерген приказым луктын. Приказ почеш 1 сентябрь гыч 1 октябрь мартедействительный военный службыш 1917 ийыште шочшо граждан-шамыч, 1918 ийыште шочшын-шамыч кокла гыч пелыже да кугу ийготан, призыв отсрочкым э р т ы ш е граждан-шамыч призыватлалташ тӱҥалыт.

* * *

Оборона наркомын кокымшо приказше почеш 1938 ийыште 20 сентябрь гыч 30 декабрь марте Йошкар Армий радам гыч да пограничный ден внутренний НКВД войска гыч шке жапыштым служитлен пытарыше йошкарармеец, младший командир-шамыч кужу жапан отпускыш колталтыт.

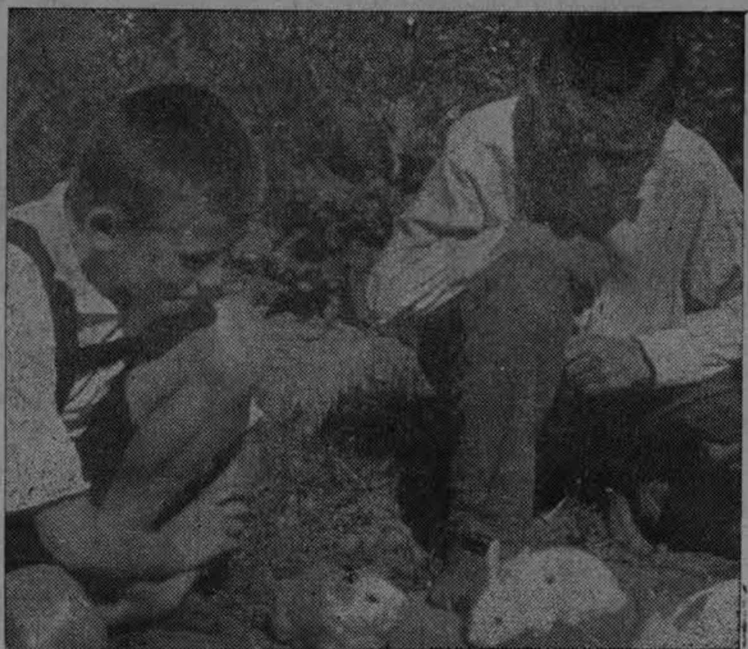

Йошкар-Ола пионер пӧртысӧ натуралист-шамыч кроликым ончат.

ССССР-се калык-шамычын стрелковый спартакиаде

20 августышто Москва лишне СССР-се калык-шамычын стрелковый спартакиаде почылтын. Спартакиадыште союзный, автономный республик, край, областьла гыч 700 утла еҥ участвоватла. Тудо 20 кече шуйнышаш.

Стрелковый спартакиадыште 300 утла школьник-шамыч улыт. 18 августышто соревноватлаш тӱҥалыныт. Мемнан республик гыч кок команде участвоватла. Командыште 10 кугу еҥ да 5 пионер улыт.

Мемнан республик гыч кайше команде спартакиадыште изи калибран боевой винтовко да пистолет дене соревноватлымаште участвоватлат. Пионер-шамыч кокла гыч эн сай лӱйшӧ Токарев, Виноградов лийыт да нунын тренироватлыме результатышт сае: 50 очко налшаш гыч 48 очком налыныт.

Спартакиадыште участвоватлыше-шамыч 1-ше ден II-шо ступень Ворошиловский значокан улыт.

ЙОЧА ПАЗАР

21-ше август. Каваште ик падраш пылымат ужаш огеш лий. Йоча-шамыч тӱшкан чумырген Йошкар-Оласе Комсомольский сад велыш ошкедат. Мыят почешышт эркын ошкедем. Ужам, Комсомольский сад пайрам тӱсан вургемым чиен. Ийр-ваш лозунг, плакат, портрет да флаг-шамыч койыт. Нуно тунемше-шамычым сайын тунемаш, оборона пашалан ямде лияш ӱжыт, партийлан, правительствылан да кугу ачана —Сталин йолташлан с а й илыш пумыштлан т а у м ыштат.

Сад кӧргыштӧ йоча-шамыч куткыла шолыт. Ӱмбалныштпоснак сай вургем.

4 шагат кас. Йоча пазар митинг дене почылто.

Чыла сад йоча йук дене темын.

— Семон, тыят толын шуыч?

— Толде мо. Мланем ачам 15 теҥге оксам пуэн колтен. На, манеш,—сайын тунемат гын, тыланет нимат жалке огыл.

Пазарыш лу меҥге кокла гычат сату налаш толыныт. Торгайыше организаций йоча-шамычлан книгам, тетрадьым, вургемым, модышым, йолеш чимым—,чылаже 123 тӱжем теҥгеашым ямдылен.

Йоча-шамыч кеҥеж каникул эртарымышт нерген, у тунемме ийлан ямдылалтмышт нерген йолташ-шамычыштлан каласкалат.

Теве Арбан пелэ кыдалаш школын 5-ше к л а с сшым тунем пытарше Кречтов Иван пазар покшелне шыргыжалын коштеш. Ме тудын дене палыме лийнат, йоча семын мутланаш тӱҥална.

— Кеҥеж каникулым сайын эртаршым, ынде у тунемме ийлан чот ямдылалтам. Ачам мылам чыла учебникымат налын пуэн. Ынде тиде пазарыште тетрадьым наламат, чыла ямде лиеш. Ончыкшым у вий дене эше сайын тунемаш тӱҥалам,— манеш Ваня.

Теве адак Ельняги тӱҥалтыш школым тунем пытарше Инягин Вӧдыр ден аваже коштыт.

— Мый эргым пеш йӧратем, чаманем. Кызыт тудлан чыла учебникымат, тетрадьымат налын пуэнам. Каникул жапыште пашам утыж дене ыштыктен омыл.

Пазар 4 кече лие. Тудо у вийым погышо йоча-шамычлан отлично тунемаш тӱҥалашышт шуко кӱлешан арвер-шамычым пуыш.

Пазарешак йоча-шамыч веселан модыч. Вожатый-шамыч: Згурская, Кротова, Бастракова йолташ-шамыч пионер-шамычлан тӱрлӧ модышым туныктеныт, пырля куштеныт.

А. Т. Речкин.

Границе вес велне

Республиканский Испанийыште. Сӱретыште: республиканский армийын танкышт (Восточный фронт). Союзфото.

Испанийын восточный фронтыштыжо

Испанийын восточный фронтыштыжо мятежник ден итало-германский захватчик-шамыч артиллерийын полшымыжо да 100 самолет, 30 танк дене 6 кана Вильяльба лишнысе республиканец-шамычым атаковатлынешт улмаш.

Республиканец - шамыч фашист-шамычын атакыштым чактареныт да нунын 4 танкыштым пудыртеныт. Кредалмаш верыште 2000 колышо ден сусыргышо лийын.

Фашист-шамыч 444 кӱкшыт районышкат кержалтнешт улмаш, но тыштат республиканец-шамыч пеҥгыде отпорым пуэныт. Нунын 1 танкыштым строй гыч луктыныт. Кредалмаште мятежник-шамычын 500 утла салтакышт колен. Республиканец-шамыч нунын ик ротыштым тичмашынак пытареныт.

19 августысо юж кредалмаште республиканский летчик-шамыч 7 германский самолетым волтен шуэныт. Вес кечыжым фашист-шамыч адак 4 самолетым йомдарен улыт.

* * *

23 августышто республиканский истребитель-шамыч германский ден итальянский самолет-шамыч ваштареш южышто кредалмаште кугу сеҥымашке шуын. Нуно ик самолетым йомдареныт. Мятежник-шамычын 21 самолетыштым волтен шуэныт.

Китайский партизан-шамыч героически кучедалыт

Тиде кечылаште пулемет дене вооружатлалтше 300 еҥан китайский партизан отряд Хунчжаосо (Шанхай ола воктен) японский аэродромыш керылтын. Аэродромым оролышо ик мыняр охраным кыреныт, ик мыняржым пленыш налыныт.

Шанхайын юго-восток в е л н е партизан-шамыч Чуаньша ден Наньхуэйым шупшын налыныт.

Сучжоу воктенсе японский аэродромыш кержалтмек, партизанский отряд тусо мастерскойым шалатен да ик мыняр японский самолетым пытарен.

Пзиншаня воктенсе Нанкин-Ханчжоусский шоссеште партизан-шамыч 150 японский салтакым пуштыныт.

Пытартыш кок арняште Шанхай ден Ханчжоу кокласе кредалмаште китайский партизан - шамычын 1½ тӱжем японский салтакым пуштмышт нерген увер уло.

Бандит-шамыч южышто

Испанийыште английский комиссий пашам ышта. Тудо республиканский испанийын тыныс олаже ӱмбаке юж бомбардировко ыштымым лончыла. Шукерте огыл комиссий Аликантеште лийын. Тиде олам фашистский самолет-шамыч 25 май гыч тӱҥалмек 50 кана бомбардироватленыт. Юж бандит-шамыч Аликанте олашке 1400 бомбым шуэныт.

Куликовский пасушто кредалмаш

Вес нацийын пызырмашкыже логалдыме верч руш калыкын кредал толмыжо шуко героический страницым пала. Нунын кокла гыч иктыже—тиде чыла летописьлаште возалтше, калык йомакыште, былинаште ойлалтше ик пеш кугу кредалмаш. Тиде кредалмаш Дон серысе Куликовский пасушто лийын. Руш калык татарский хан-шамыч ваштареш кредалын.

„Татар-шамычын пызырымышт“ — руш калыкын илышыштыже ик эн шучко, нелэ жап.

Татар-шамычын пызырымышт ваштареш руш калык эреак, нойыде кредал шоген. Тудо 143 ий кредалын, восставатлен, вара Куликовский пасушто гына хан-шамычым сеҥен. Куликовский кредалмаш деч ончыч 1378 ийын Вожа эҥерыште кредалмаш лийын. Мурза Бегичан вуйлатымыже почеш Татарский отряд руш мландыш керылтын да руш калыкым толаш тӱҥалын. Московский князь Дмитрий Ивановичын вуйлатымыже почеш руш войска-шамыч татар-шамычлан отпорым пуэныт, нуным шалатеныт.

Тунам Золотой ордаште хан Мамай вуйлатен. Московский князьын Вожа эҥерыште шалатымыжлан тудо ӱчым шукташ да Русьышто властьым пеҥгыдемдаш решитлен. Рязанский князь изменник Олег дене, литовский к н я з ь Ягайло дене союзым пеҥгыдемдымекше Мамай руш мландыш каен.

Русьышто ханын шонымыжым пален налмек, „Русь шучкылыкышто“ м а н ы н кычкырымаш чумыр эл мучко шарлен.

„Чумыр руш мланде мучко чап йоҥгалтеш, кугу Новгородышто увер шергылтеш да молодец-шамыч чумыр руш мланде гыч шкеныштын патырлыкыштым ончыкташ орел семын чоҥештен чумыргат“. Тыге руш - шамычын чумыргымышт нерген летописец ойла.

Первойжо войска-шамыч Москошко чумыргышаш улыт улмаш. Противник дек чакырак лийшашлан вара Коломнашке чумыргаш решитленыт. 1380 ийыште чумыр идалык мучко Русьын чыла областьлаже гычат ратник - шамыч татарский хан ваштареш походыш кайшашлан ямдылалтыныт. 1380 ийын августышто русский р а т ь Коломныш чумырген.

„Перкалымаш, кӱдырчӧ ӱжара пернен холоменский пасушто ок мӱгырӧ—патыр руш-шамыч шалатат... Патыр руш-шамычын йӱмалнышт боевой имньышт уло, нуно пеш пеҥгыде улыт“,—летописец умбакыже ешара. Русь але нигунамат тыгай кугу ратьым чумырен огыл. 100 тӱжем воин-шамыч шкеныштын шочмо элыштым аралаш каеныт.

Коломна гыч руш-шамыч тушман ваштареш каеныт. Войска-шамыч Д о н дек миен шуын огыт ул, гонец донесений дене ваштареш кудал миен: „чыла шем вийым, чыла в л а с т ь ден князь-шамычын вийыштым Мамай мемнан ӱмбак конда. Тудо Гусиный бродышкат (лап вер) шуын. Мемнан ден нунын полк-шамыч коклаште ик йӱд веле. Князь-шамыч, вооружатлалтса, эрла мемнан ӱмбак татар-шамыч керылтыт“.

Московский князь Дмитрий Иванович походшым содорештарен. Йӱд лийме дене руш войска - шамыч Доным вончен да лу меҥге лопкытан Куликовский пасу ончылно позицийым налын шогалыныт. Пасу гыч кок эҥгер-шамыч—Смолга ден Непрядва йогеныт. Ик могырыштыжо руш-шамыч, а вес могырышто, чоҥгаште Мамай шоген.

1380 ий 8 сентябрь эр шуын. Але волгыжын шуын огыл, а тӱтыра мучко авалтен—нимоат ок кой. Йӱр толын. Пычкемыш годым руш войска-шамыч кокла гыч икмыняр ужашыже Серпуховский князь Владимир Андреевичын вуйлатымыже почеш Дмитрий Боброкын воеводшо-шамыч дене пырля Дон дене кӱш кӱзеныт да тушманым ӧрыкташлан отеш шылын шогалыныт.

Тӱтыра шаланен. Кредалаш ямдылалтше кок тӱшка ваш шогеныт.

Тунам тыгай юла лийын: первой богатырь-шамычлан кредалаш тӱҥалман улмаш. Руш войска-шамыч ваштареш татар-шамыч тӱшка гыч пеш тале виян богатырь Телебей имне дене кудал лектын. Тудын капше пеш кугу, вийжат путырак тале улмаш. Вургемже кечышге йолгыжын.

Руш-шамыч кокла гыч ингеат первой лекташ тоштын огыл. Рат-шамыч торленытат, Телебей ваштареш пеш тале руш Пересвет лектын.

Кок богатырь - шамыч имньыштым шпор дене тарватеныт да пеш чот кудалаш вашлийныт. Чот перымышт дене имньышт кок йола шогалыныт да кок богатырьжат ваш-ваш вошт шуралтеныт, коктынат коленыт да мланде ӱмбак каен возыныт.

Пуч йӱк шергылтын, тӱмыр чот кыраш тӱҥалын. Кок войска-шамыч ваш керылтыныт. Тунам кредалме нерген летописец тыге ойла: „Куликов пасушто виян полк-шамыч кредалыныт. Путырак чот сырыше-шамыч шергылтарат, щит-шамыч кыркалат, пеҥгыде кӱзӧ-шамыч пернылыт, молодец-шамычын вий ӱмбалнышт пӱсӧ шашке-шамыч йолгыжыт, богатырь-шамычын ӧртньӧрышт мучко вӱр йога, тудо шӧртньыла койын имне кӱч йӱмак кая. Оружий дене кредалмашеш гына огыл колат. Тыгак южышт шкеныштым шкеак кырен тӱлыжтарат, имне кӱч йӱмалан колат, Куликов пасушто шыгыр лийме денат шӱлен кертде колат. Тиде колымаш шучко шагатым ончашат лӱдмаш!“

Кредалмаш куд час лийын, шуко вӱр йоген. Шукырак лийше татар-шамыч руш войскам ишаш тӱҥалыныт, руш войска-шамыч лӱдын куржыныт. Мамай сеҥен“.

Татар войска - шамычын руш ратьым эскерен ото воктен куржмышт годым сигнал шергылтын. Отеш шылын шичше запасной дружине-шамыч противникын тылышкыже керылтыныт. „Ик оян йолташ-шамыч турня кӱтӱшкӧ сокол-шамыч керылтме семын, шорык кӱтӱшкӧ лев шамыч миймыла тарванышт“,—манын летописец умбакыже ойла.

У войскан вучыдымын лекмыже татар - шамычын боевой порядкыштым пужен. Нунын коклашке ӧраш тӱҥалыныт.

—Мланна эҥгек!—татар-шамыч кычкырен.—Русь мемнан дечат чояштын... Начарыштым ме кырышна, а талышт мемнан ӱмбак керылтыныт.

Кредалмаш уэш талышнен: „Умдо-шамыч олымла пудыргылыт, пикш-шамыч йӱрла йогеныт, пурак кече йолым леведын, шашке-шамыч волгенчыла йолгыжыныт, а еҥ-шамыч солымо годым шудо йӧрлмыла йӧрлыныт, вӱр вӱдла кышкалтын да памаш семын йоген каен,“—манын летописец ойла.

Татар-шамыч оружийыштым кышкен шеҥгак ончалде куржыныт. Руш-шамыч нуным эскерепыт. Мамай кредалмаште вучыдымын савырнымым ужынат, шке армийжым кудалтен куржын.

Русь сеҥен. Но тиде сеҥымашын акше шерге. Шӱдӧ тӱжеман руш войска гыч 40 тӱжемжат пыкше гына утлен. 300 тӱжем татар гыч кум ужаш деч иктыже гына кодын. Летописецын ойлымыжо почеш, Донышто Куликов пасу гыч кум кече вӱр йоген, а колышо кап-шамыч эҥгер кок могырышкат 40 меҥге коклаште киеныт.

Куликов пасушто Мамаевын керылтмыжым шалатымым пален налмекше, тудын союзникше Ягайло чакнен, а рязанский князь Олег Мамай дене кыл кучымыжым кӱрлаш пижын.

Куликов пасу гыч московский князь Дмитрий Ивановичын сеҥен пӧртылмекше тудым Донской манын лӱмденыт, а Серпуховский Владимирым—Храбрый манаш тӱҥалыныт. Нунын сеҥымашышт калыкын ойлымашкыже мурен шыҥеныт.

Куликовский кредалмашын исторический значенийже пеш кугу. Ындырыше-шамычын тиде первой кана сеҥымаш лийын. Чын, куликовский к р е д а л м а ш деч вара руш калык татар-шамычын пызырмашышт гыч икканаштак у т л е н огыл. Туге гынат, тыжечын тудо теве мом ужын: чумыр шке вийым ушымо годым тудлан нимогай тушманат шучко огыл.

Руш калык шуко еҥым йомдарен, шкенжым ындыралтмаш гыч утарен. Куликовский пасушто кредалмыже годым тудо ончыктен: ӧрдыж калыкын пызырымыжым тудо нигузеат чытен ок керт. Куликов пасушто Мамаев ваштареш кредалмаште тудо кум кана кугурак армийым сеҥен гын, ончыкыжат, куатле кугу советский калык чыла тушманым тыгак сеҥа.

С. Глязер.

Тенийт сайын да отличне тунемаш тӱҥалам

Кодшо ийын Куптӱр пелэ кыдалаш школын 6-шо „Б“ классышы „Похвальный грамота“ дене тунемын пытарышым. Кеҥеж коч нойышо ушнам кандарышна, кап-кылнам тазангдышна. Вашке у тунемме ий шуэш. Тиде кечым мый пеш вучем. Тунеммаште кӱлшӧ арверым чыла налын ямдыленам.

Тенийт „хорошо“ да „отлично“ оценке дене тунемаш тӱҥалам. Вет сайын тунемаш чыла условийым ыштыме. Кугу Сталин мемнан верчын поснак чот тырша.

Шкемым ончыкыжат пионерла кучаш тӱҥалам.

В. Сагельдин,

„Куршеҥер“ колхоз, У Тор'ял район.

ЙОҤЫЛЫШ ЛИЙЫНАМ

-- Кодшо шыжым мый Чирке пелэ кыдалаш школын 5-ше классыштыже тунемаш тӱҥалым. Первой кече гычак мый тунеммашке кӱлын шым пиж.

Тыге тунемын арифметике дене шыже испытанийлан кодаш логале. Кок ийлан 5-ше классеш мыйын кодмем ыш шу. Уло вием пыштен каникул жапыште арифметик дене ямдылалташ тӱҥальым. Кызыт арифметик дене письменный испытанийыште „хорошо“ отметкым налынам.

Ынде тений 6-шо классыште первой кече гычак сайын тунемаш тӱҥалам,—тыге Чирке пелэ кыдалаш школышто тунемше Елькин Саня ойла.

Федоров Арсик,

Пектубай район, Ежов лӱмеш колхоз.

Авиамодельын мӱндырк чоҥештыме шотышто международный у рекорд

Коктебельыште авиамоделист - шамыч Всесоюзный 12-шо слет годым Каширин йолташ планер модельым колтен. Модель ончыл-шамычын шинча ончылнышт 11 минутым чоҥештен. Модель вияш корно дене 12 километрым каен. Тиде итальянский моделистын установитлыме международный рекорд деч (2125 метр) кугырак.

У учебник-шамыч

Москосо первой образцовый типографий кызыт у учебник-шамычым печетла. У тунемме ий тӱҥалтышлан кугу заказым шукта—тӱҥалтыш ден кыдалаш школ-шамычлан 20.400 тӱжем учебникым печетла.

Мемнан календарьна

16 гыч 27 август марте

16 августышто (1918 **ийын**) Йошкар армий Белая эҥер вокте́н чехославак-шамычым шалатен.

17 **августышто** (1798 **ийын**) А. С. Пушкинын поэт йолташыже—А. А. Дельвиг шочын. 1831 ийыште колен.

17 **августышто** (1924 **ийын**) писатель-шамычын 1 Всесоюзный с'ездышт почылтын.

18 **август**—Авиаций кече.

21 **августышто** (1935 **ийын**) Георгий Димитров Коммунистический Интернационал Исполнительный комитетын генеральный секретарьжылан сайлалтын.

23 **августышто** (1863 **ийын**) руш драматический актер М. С. Щепкин колен.

24 **августышто, йӱдым, (1572 ийын)** Парижыште католик-шамыч протестант-гугенат-шамычым кыреныт. Тиде йӱдым „Варфоломеевская ночь" маныт.

26 августышто (1743 **ийын**) французский химик Антуан Лоран Лавуазье шочын.

26 августышто (1719 **ийын**) Петроградыште большевистский газет—„Пролетарий" лектын.

27 **августышто** (1783 **ийын**) Шарль профессорын воздушный шарже Париж ӱмбак чоҥештен.

Гербарийым поген

Кожлаер пелэ кыдалаш школын (Морко район) 6-шо классыштыже тунемше Гаврилов Толя тӱрлӧ растений-шамычым поген гербарийым ыштен.

Сергеев Эчан.

„Вончо" колхоз, Морко район,

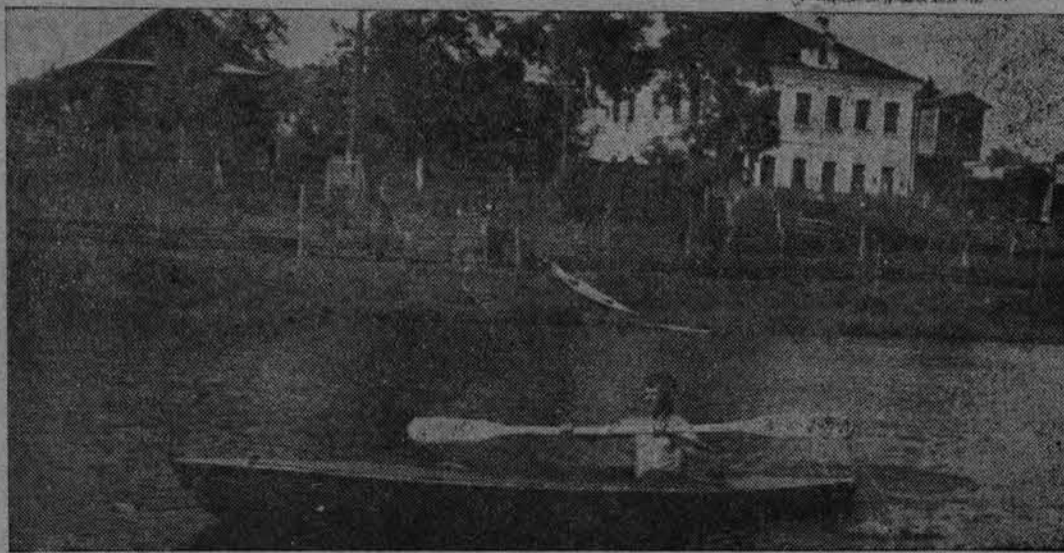

Шым национальный республик-шамычын спартакиадылан ямдылалтмаш.
Сӱретыште: „Цинамо" вӱд станцийыште Дружинин В. П. байдарке дене тренироватлымаште.
Фото **С. Чуршуковын.**

Тый шинчет мо?

● Страус—эн обжор кайык. Тудо ала момат нелеш. Ик колшо страусын кӧргыжым почмеке, мӱшкыр пуштыштыжо ятыр кӱйым, шым пудам, конвертым, кугу булавкым, 13 вӱргене оксам, кок сравочный нерӱштыш шовын ластыкым да медальым мумо.

● Таза шӱм минутышто 70 кана пера. 90 кана але утла пера гын, тудо нормальный еҥ огыл. Тропический элысе колибри кайыкын (тудо лыве наре велэ) шӱмжӧ минутышто 900 кана пера.

Национальный республик-шамычын соревнований

Чувашский республикын столицешыже (Чебоксар олаш) 7 национальный республикласе физкультурник-шамычын соревнованийышт лиеш. Соревнований 30 августышто почылтеш.

Тиде соревнованийыште: Удмуртский, Татарский, Мордовский, Чувашский, Марийский, Башкирский, Коми автономный республикласе физкультурник-шамыч участвоватлаш тӱҥалыт. Марийский АССР гыч 37 физкультурник-шамыч каят. Соревнованийыш кайшаш физкультурник-шамыч тренироватлалтыныт.

Ӱдрамаш кокла гыч тиде соревнованийыште республикын эн сай 16 физкультурницаже-шамыч участвоватлат.

Соревнованийыште куржмаш, тӧрштылмаш, ядро, копио, дискым кышкымаш, кӱкшытыш вара дене тӧрштымаш, иймаш, молат лиеш. Тиде соревнованийыште мемнан республикысе физкультурный команде тачелектын кая.

Кӱчык увер

◆ Ленинградысе Военно-артиллерийский исторический музейыш 1812 ийысе пистолетым пуэныт. Пистолетыште французла да рушла возымо улмаш. Французла возымаш гыч пале: пистолет наполеоновский маршал, принц Мюратын улмаш.

◆ Алпатово ялысе (Орджоникидзевский край) пионер-шамыч Шевелев ден Щербаков ерыш кайшыштла йолкорно вокте́н изи пӱтыркам муыныт. Книга пӱтыркаште 417 теҥге окса улмаш. Пионер-шамыч тиде мумо оксам милицийыш пуэныт.

◆ Шукерте огыл Микоян-Шахара олаште областной йоча стрелковой соревнований эртен. 9-ше классыште тунемше Рая Муравьева 100 гыч 92 очком луэн налын.

● Шукерте огыл капитан Ф. Жеребченко ик веран гидросамолет дене 12.200 метр кӱкшытыш чоҥештен кӱзен. Тудо американский летчик Сучокын 1929 ийыште ыштыме международный рекордшым сеҥен.

Весела модыш

Китайский футбол

Площадкыште кок кругым ыштыза. Ик кругшо вес кругын кӧргыштыжӧ лийже. Изирак кругын йыржӧ 10 метр, кугуракшын 15—20 метр. Изи кругын покшекше кум тоям ваш шогалтымек оҥгырым сакыман. Ындыже, футбол мумек модаш велэ тӱҥалман.

Модшо-шамыч кок командылан 10 еҥ дене шелалтыт. Ик команде арала, весыже нападатла. Аралыше-шамыч кӧргысӧ изи круг йыр, нападатлыше шамыч тӱжвал кугу круг йыр шогалыт.

Нападатлыше - шамычын задачышт тыгай: мячым кругын центрышкыже — оҥгырыш логалташ кӱлеш. Оҥгыр мура гын иже нападатлыше - шамычын ик очко погына. 15 мунут модмек команде-шамыч верым вашталтат. Верым мыняр кана вашталтыме нерген ончыч ойлен налман.

Модмаште шуко очком погышо команде сеҥа.

133 ияш кугыза

Садово селаште (Александровский район, Орджоникидзевский край) 133 ияш колхозник Василий Сергеевич Тишкин ила. Тудо 1805 ийыште шочын. Крепостной права жапым шарна. Тишкин але таза да чулым. Андреев лӱмеш колхозын печке ыштыме мастерскойыштыжо пашам ышта.

Футбол

КОК КОМАНДЫН ВАШЛИИМЫШТ

Туруново ялысе йоча футбольный команде мемнан „10 лет МАО" колхозысо йоча футбольный командым шке ялышкыже ӱжын ыле. 21 августышто ме нунын дене вашлийна. Кок командыжынат вийышт ик гаяк ыле гынат, мемнан команде утларак активне модын. 5 минут гыч шола тӱрыштӧ модшо Петров Олеш капкаш мечым пуртыш. Счет почылто. Модыш утларак виян каяш тӱҥале. Первой тайм мучашеш нуно мемнан капкашке 2 мечым пуртышт. Первой тайм 2:1 счет дене пытыш.

Кокымшо таймыште мемнан „10 лет МАО" колхозысо команде нунын капка деке чот наступатлаш тӱҥале. 20 минут гыч Архипов Олеш счетым тӧрла. Модыш пытышаш лишан центрыште модшо Никитин Петя туруновец - шамычын капкашкышт кумышо мечым пуртыш. Модыш мемнан командын 3:2 счет дене сеҥымаш дене пытен.

Никитин Петя ден **Архипов П. И.**

Йошкар-Ола р-н

Германий сарлан ямдылалтеш

Ятыр тылзе фашистский Германий Чехословакийым шупшын налаш ямдылалтеш. Тудо кече гыч кечыш Чехословацкий республикым сырыктылеш да лӱдыкташ тӧча. Гитлерын агентше— генлейновец - шамыч шотлан велэ чехословацкий правительстве дене переговорым эртарат, а чынжым гын нуно республик ваштареш оружий дене кредалаш ямдылалтыт.

Ынде ятыр ий лиеш, фашистский Германий военный лагерьла коеш. Фабрик ден завод-шамыч оружий ден военный снаряженийым гына ямдылат. Чыла самырык еҥ-шамычым военно-учебный организацийлашке колтылмо. Армийым пеш кугун погымо.

Но фашист-шамычлан тиде шагал. Нуно сарым эрлат огыл, кумыштат огыл, а тачак, кызытак ыштынешт. Нуно сарым сай илышлан кӧра огыл тӱҥалнешт. Нуно шинчат: вет германский калык ынде умбакыже пызырымым нигузе чытен ок керт, вет тудо фашистский режимым ок йӧрате. Фашист-шамычлан калык деч элысе пашадымылыкым, шужымашым, кӱчызылыкым шылташ пеш йӧсӧ. Фашист-шамыч ваштареш эн чотшо Германийсе пашазе калык шогалаш ямде. Фашист-шамыч калыкым революций деч торашлан да нунын фашизм ваштареш шогымыштым пушко йӱк дене чарашлан ямдылалтыт.

15 августышто Германийыште,Чехословакийын границыже вокте́нак, кугу военный маневр тӱҥалын. Кызыт Чехословакийыште правительстве ден генлейновец-шамычын партийышт коклаште переговор кая. Генлейновец-шамычын партийышт Чехословакийым Германийлан сдатлалташ темла. Тиде переговорыш Англият шкенжын лордшым—Ренсименым Чехословакийлан „полшаш" колтен, а чынжым гын тудо гитлеровец-шамычлан гына полша. Тиде лордын полшымыж дене генлейновец-шамыч Чехословакийын шӧргам чикташ тыршат. Но Чехословакийын калыкше фашист-шамычын лӱдыктылмышт деч ок лӱд. Тудо захватчик - шамычлан отпорым пуаш ямде. Тудо собранийлаште, митинглаште, демонстрацийлаште шкенжын правительствыже деч пеҥгыдын шогаш да фашистский пире - шамычлан вуйым пуаш огыл, маным требытла.

Чехословацкий калыкым да тудын правительствыжым Францийым да Английым лӱдыкташлан, гитлеровец-шамыч кугу военный маневрым эртараш решитленыт.

Тыгерак, 15 августышто маневр тӱҥале. Тудын тӱҥалмыж деч ятыр кече ончыч фашистский правительстве армийыш миллион наре у салтак-шамычым призватлен. Кӧ кидышкыже оружийым кучен кертеш, тудлан Германий гыч каяш ок лий. Фабрикласе, заводласе пашазе ден пашазе ӱдырамаш-шамычым мобилизованный улыт манын увертарыме. Даже пашадыме-шамычымат границе тӱрысӧ постройкыш паша ышташ колтылыт. Чыла государственный служащий - шамычлан отпускым пуаш запрещатлыме. Чумыр транспорт мобилизоватлалтын. Автомашинын кучышо - шамычым учетыш налме да нуным керек кунамат машина ден пырля требытлен кертыт манын увертарыме.

Ынде ятыр кече лиеш, германский армийын маневрже кая. Тушто ик миллионат пелэ утла еҥ участвоватла. Гитлер да тудын полышкалышыже - шамыч маневр районыш кок кана миеныт. Тиде жапыштак германский фашист-шамыч французский границыште военный укреплениййым ыштен пытарат. Йӱдшӧ, кечыже тыште шӱдӧ тӱжем пашазе-шамыч пашам ыштат. Кунам фашист-шамыч Чехословакийыш нападатлат, тунам Францийлан Чехословакийым полшаш каяш ок лий: тиде укреплений мешаяш тӱҥалеш.

Фашистский агент—генлейновец - шамычат тыгай шке отрядыштым мбилизоватлат. Нуно чехословацкий правительстве дене переговорым тӱрлӧ семын кӱрлын, Гитлерлан корным почнешт.

Фашист-шамыч кызытсе маневрышт дене Англий ден Францийым Чехословакийым аралаш ынышт пиж манын чот лӱдыктынешт. Но Францийден Англий деч посна моло государстве-шамычат улыт, нуно чумыр тӱнялан лӱддымылыкыштым ончыктенешт. Чехословацкий калык эше ила. Тудо фашист-шамычын кулжо ынеж лий.

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 53-шо №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций. Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Отв. редактор— И. АЛЕКСАНДРОВ.

Упол. Марлита № А—699.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.